

Uppskot Búskaparráðsins um uppboðssølu av fiskidøgum

Ognarrætturin

Í lógini um vinnuligan fiskiskap er ásett, at »Livandi tilfeingið á føroysku landleiðunum og tey rættindi, føroyska heimastýrið við samráðingum hevur rokkið ella eftir altjóða rætti eigur uttan fyri føroysku landleiðirnar, eru ogn Føroya fólks«. Av søguligum orsøkum varð hetta tilfeingið »lænt« teimum, ið virkaðu í fiskiskapi, tá lógin var sett í gildi í 1994, fyri 10 ár í senn.

Tað rímuliga í, at landskassin framyvir selur veiðurættindi, sæst einabest av, at fiskiríkidømið er at javntseta við t.d. olju- og miniríkidømi í undirgrundini. Neyvan nakar hevði gingið inn fyri at latið hesi ríkidømi at troyta ókeypis til oljufeløg. Somuleiðis er við fiskiríkidøminum.

Búskaparráðið legði tí í várfrágreiðingini 2000 fram eitt dømi um, hvussu landið framyvir kann selja fiskidagar. Her skal í stuttum greiðast frá høvuðsinnihaldinum í uppskotinum.

Fiskidagamarknaður fyri Føroyar

Eindarfiskidagar

Á hvørjum ári skal framhaldandi ásetast, út frá lívfrøðiligu fortreytunum, hvussu nógvir eindarfiskidagar kunnu fiskast. Vit definera ein eindarfiskidag sum rættin at fiska ein fiskidag, í einum ávísam tíðarskeiði, við einum ávísam veiðutrýsti – t.d. svarandi til veiðutrýstið hjá einum línubáti av ávísari stødd. Gildistíðarskeiðið kann t.d. vera juni 2006.

Ein fiskidagur er rætturin, men ikki skyldan, at brúka eitt ávíst tilfeingi í einum avmarkaðum tíðarskeiði. Rætturin kann nýtast nær tað skal vera í tíðarskeiðnum. Verður hesin rættur ikki nýttur, dettur hann burtur, tá tíðarskeiðið er runnið. Við øðrum orðum fellur fiskidagurin aftur til uppboðssøluna uttan nakra kompensatió, er hann ikki brúktur í gildistíðarskeiðinum. Hinvegin er móguleiki hjá teimum, ið hava keypt fiskidagar, ið tøvur ikki er á og sum ikki eru fálnir burtur, at selja hesar víðari til onnur í tíðarskeiðnum.

Uppboðshátturin

Eindarfiskidagarnir vera ikki tengdir at skipum, men frítt umsetiligir millum føroyingar á einum fiskidagamarknaði. Fiskidagamarknaðurin bjóðar regluliga út eindarfiskidagar til sølu. Hetta kann til dømis vera hvønn gerandisdag ella ein fastan dag í hvørjari viku. Við regluligari sølu verður lættari hjá keyparum at laga keypið til tørvin, alt eftir árstíð, veðri, fiskiskapi osfr.

Tey, ið ynskja at keypa fiskidagar, lata inn eitt boð, áljóðandi ein prís fyri hvønn fiskidag og hvussu stórt tal av fiskidøgum, ið ynskt verður at keypa til henda prís. Tá øll boðini eru komin inn, verður talt saman hvør eftirspurningur er til hvønn prís.

Lat okkum sum eitt dømi siga, at 100 fiskidagar skulu seljast og innkomnu samantaltu boðini síggja soleiðis út:

kr. pr. fiskidag	fiskidagar til hendan prís	samanlagt
3000 kr.	1	1
2700 kr.	7	8
2400 kr.	20	28
2250 kr.	30	58
2100 kr.	42	100
1950 kr.	60	160
1800 kr.	85	245
1650 kr.	130	375
1500 kr.	200	575

Sum tað sæst, verða í hesum døminum 100 fiskidagar seldir, um prísurin er 2100 krónur – nevnliga samlaða talið av fiskidøgum sum eftirspurningur er til fyri 2100 krónur ella meira. Øll sum hava boðið 2100 krónur ella meira fáa teirra umbidnu nógð til henda prís. Tey, sum hava boðið undir 2100 krónur, fáa ongar fiskidagar á hesum uppboðnum.

Nakrir eginleikar við uppskotinum

Minkar um vágan

Ein av trupulleikunum við verandi skipan er, at fiskidagar vera handlaðir í fiskiloyvum. Eitt fiskiloyvi er ein pakki við fleiri hundrad fiskidøgum. Tað vil siga at fiskirættindi í upp til 10 ár fram í tíðina mugu keypast í einum. Tvørturímóti tí ein ofta hoyrir, so økist óvissan jú fleiri fiskidagar skulu keypast í senn. Og hetta uttan mun til, hvørt tað eru privat ella landskassin, ið selja. Orsøkin er, at sera trupult er at meta um búskaparligu útlitini fyri fiskiskap langt fram í tíðina.

Prísurin á einum tílíkum rætti eigur at ásetast sum nútíðarvirðið av tí væntaða avkasti, ið hesin rættur gevur yvir ta tíð, hann er galdandi. Forvæntaða avkastið er aftur tengt at vánunum fyri fiskiskap,

prísum, hvussu manningarsáttmálarnir koma at síggja út, rentum, tøkniligari menning í fiskivinnuni, kapping osfr. Tískil er ógjørligt at siga frammanundan, hvørt talan verður um ein sera góðan ella sera vánaligan handil, tá fleiri hundrað fiskidagar verða keyptir í einum. Ein kann hugsa sær óvissuna, um føroysk skip finga álagt at keypt olju fyri 10 ár í senn.

Jú færri fiskidagar, ið skulu keypast í einum, og harvið styttri tíðarskeið, ið neyðugt er at keypa fyri, jú minni óvissa. Hetta tí prísurin á fiskidøgum kemur at hækka og lækka alt eftir, hvussu búskaparligu umstøðurnar í fiskivinnuni eru. Tá nógvur fiskur er, fer prísurin á fiskidøgum upp. Fer fiskaprísurin upp, hækkar prísurin á fiskidøgum eisini. Øvugt við lítlum fiskiskapi og lækkandi prísnum. Um útreiðslurnar til reiðskap, olju og rentur hækka, verður yvirskotið minni, og harvið lækkar prísurin á fiskidøgum. Harvið verður tað í størri mun seljarin, t.e. landskassin, ið ber fíggjarliga váðan, og ikki keyparin.

Miðsavnan

Við einum fiskidagamarknaði sum omanfyri lýst fer tað at fara fram ein munandi rationalisering av fiskiflotanum. Væntandi vera fleiri størri skip enn í dag. Samstundis fara nógv skip ikki at standa seg í kappingini, og verða seld. Samlaði flotin verður tí minni. Men av tí at rentabiliteturin økist, fer vinnan at vera før fyri at endurnýggja seg sjálva, og hartil at geva eitt nøktandi avkast av tí kapitali, sum er settur í vinnuna – umframt avkast til landskassan av søluni av eindarfiskidøgum.

Ein trupulleiki við verandi skipan við fiskiloyvum er, at bygdur missa skip og harvið fiskirættindini. Hesin trupulleiki fer bara at økjast í framtíðini við verandi skipan. Hetta tí at kapitalkravið er sera stórt, samstundis sum tað ikki ber til at fíggja fiskidagar undir verandi skipan, tí veðseting av fiskiloyvum er bannað. Gongdin í Íslandi vísir, at í eini skipan, ið byggir á handil við stórum pakkum av fiskirættindum, verður ikki møguligt hjá teimum pørtum av landinum, ið ikki hava kapitalsterkar fyrirkur ella persónar, at standa seg í kappingini um fiskirættindi.

Við einum fiskidagamarknaði verður hetta hinvegin neyvan ein trupulleiki, tí øll kunnu til eina og hvørja tíð keypa smáar pakkur av fiskidøgum á fiskidagamarknaðinum, um tey eru kappingarfør. Eydast ikki at fáa fiskidagar á einum uppboði, er møguleikin til staðar á tí næsta. Fiskidagamarknaðurin tryggjar kapping og búskaparligan effektivitet, samstundis sum kapitalbyrðan at keypa rættindi verður lítil í mun til verandi skipan.

Nakrir spurningar um eina fiskidagaskipan

Ber til at fígga skip uttan trygd fyri fiskidøgum?

Eins væl og virkir verða fíggað, uttan at rávøran er keypt frammanundan, ella trygd er fyri rávøruni í allari framtíð, so ber eisini til at fígga skip uttan fiskidagar. Tað altavgerandi er, at ein marknaður er fyri fiskidagar við vissu fyri einum støðugum útboði, og at tað er frí atgongd til henda marknað. Avgerðandi fyri um eitt skip verður fíggað verður – eins og fyri onnur virki – hvørt reiðaríð verður mett at bera seg í kapping við onnur á fiskidagamarknaðinum. Hetta er til dømis júst tað sama, sum er galdandi fyri okkara flakavirkir, ið keypa fisk á uppboðssølu.

Hvussu kunnu verandi reiðarí tryggja sær fiskidagar?

Verandi reiðarí tryggja sær fiskidagar við at vera kappingarfør. Av tí at seldu fiskidagarnir vera seldir í smáum pakkum, verður ikki talan um stórar upphæddir, ið skulu fáast til vega at keypa fiskidagar fyri. Avgerandi er tí ikki, at reiðaríð hevur stórt gjaldføri, men at tað forrentar seg, so peningur verður til at rinda fyri fiskidagarnar. Tað ber soleiðis eisini til at fígga fiskidagar, um tiltrúgv er til, at hetta gevur yvirskot fyri reiðaríð.

Hvør skal kunna keypa fiskidagar?

Mest smidligheit fæst í skipanina, um øll kunnu keypa fiskidagar. Harvið ikki sagt, at øll skulu hava loyvi at fiska – til tess krevst eitt veiðuloyvi frá Landsstýrinum. Men hugsast kann, at t.d. fiskasølar ella flakavirkir, sum hava langtíðarordrar kunnu keypa fiskidagar, sum tey so gera avtalur við skip um at fiska fyri seg.

Hvussu verður við prísinum á skipum, tá skip og fiskirættindi verða sundurskild?

Framyvir kemur eitt skip at hava tað virðið, sum svarar til hvussu effektivt tað er, og hvat tað kann vinna. Hetta fer at gera virkseimið meira liðiligt, tí skipið nú er at roknað sum eitthvørt annað amboð, uttan nøkur fiskirættindi atknýtt. Ein reiðari kann skifta skip út, keypa fleiri skip ella leggja um til annan reiðskap, alt eftir hvat vinnuliga loysir seg best.

Hvussu sleppa nýggj fólk framat í fiskivinnuni?

Ein stórur trupulleiki við verandi skipan er, at nógvur kapitalur skal til fyri at keypa fiskirættindini. Hetta er ein forðing hjá fólk, ið hava hug at royna seg í vinnuni, ella ynskja at økja um verandi virkseimi, men sum ikki eru kapitalsterk. Henda trupulleika loysir ein fiskidagamarknaður, har fiskidagar bert verða seldir í smáum pakkum, tí kapitalkrøvini at fara undir fiskivinnu vera nógv

minni. T.d. ber til at leiga ein bát/skip, keypa fiskidagar fyri ein túr og fara til fiskiskap. Fæst tað ikki at bera til, eru tapini munandi minni, enn um viðkomandi var noyddur (umframt skip) at keypa ein stóran pakka við fiskidøgum, t.e. eitt fiskiloyvi. Tað verður tí frælsari og minni váðið at royna fiskiskap sum vinnuveg. Hetta tryggjar kapping og neyðuga útskipting, so skipanin ikki kemur at virka monopoliserandi og ineffektiv.

Jóannes Jacobsen

Skrivari Búskaparráðsins